

Har du styr på
rettighederne?

Har du
styr på...

Hvad du skal være opmærksom på, når I spiller teater i skolen

Har du styr på rettighederne?

Det skal være en god og sjov oplevelse at spille teater, og har du styr på rettighederne, er I godt på vej.

Hvad må man, når man spiller teater i skolen? Og hvad må man ikke? Det giver vi dig svar på, så I er på sikker grund, selvom scenen er skrå...

Du får her et hurtigt overblik - og ved at følge linkene, giver vi dig en mere udførlig gennemgang af reglerne.

Er du i tvivl, er du velkommen til at kontakte Dansk Teaterforlag via hjemmesiden www.danteater.dk og på telefon 75 56 87 88.

God fornøjelse med jeres forestilling!

UNI•C

DANSK TEATERFORLAG
KOLDING

Må jeg lave ændringer i et teaterstykke?

Nej. Et teatermanuskript skal som udgangspunkt opføres, som det er skrevet. Ønsker du at forkorte eller forenkle for eksempel "Bølle-Bob" eller "Folk og røvere i Kardemommeby", skal du have tilladelse af forfatteren/forlaget.

Må jeg skrive et teaterstykke ud fra en bog?

Nej. Hvis du ikke har fået tilladelse fra forfatteren eller forlaget, må du ikke bearbejde tekster og lave et teaterstykke ud af en roman.

Koster det noget at spille teater i klassen?

Ja og nej. Hvis I spiller et teaterstykke, som kun klassen ser, er der tale om en intern opførelse, og det koster ikke noget. Men i det øjeblik, at børnenes forældre, familie eller venner kommer og kigger på, er der tale om en offentlig opførelse. Her skal du søge tilladelse til at opføre stykket og betale forfatterafgift. Det gælder også, hvis I kun viser stykket for andre klasser og lærere på skolen og uanset, om det er en stort opsat musical eller der er tale om læseteater.

Må jeg lægge et manuskript ud på SkoleKom?

Nej. Det vil altid kræve en tilladelse fra forfatteren/forlaget. Og det gælder også, selvom du "kun" lægger manuskriptet ud på SkoleKom i en lukket konference. Vær opmærksom på, at læsning og download af et teaterstykke derfra er en overtrædelse af ophavsretsloven, hvis det er lagt ud uden tilladelse. Også selvom det kun er til personligt brug. I værste fald risikerer du, at forfatteren/forlaget kræver erstatning. Reglen gælder naturligvis også alle andre hjemmesider, databaser, konferencer og lignende.

Gælder ophavsretten for altid?

Nej. Når forfatteren/komponisten har været død i 70 år udløber ophavsretten. Det betyder, at du gerne må bearbejde og lave et teaterstykke ud fra eksempelvis Stevensons "Skatteøen." Men du må ikke tage udgangspunkt i Sebastians musical og bruge hans sange. Der skal være tale om din helt egen bearbejdning.

Ophavsretten i en nøddeskal

Mange kender ikke reglerne.

Men det er egentlig ikke så kompliceret:

Ophavsret betyder, at den, der har skrevet et teaterstykke, har eneret til værket. Hvis andre vil bruge teaterstykket til andet end ren privat brug, skal der indhentes tilladelse fra forfatteren eller fra det forlag, som forfatteren har overdraget sine rettigheder til. Som vilkår for tilladelsen kan der stilles krav om vederlag.

Ophavsret er en ret for ophavsmanden til selv at bestemme over sit værk.

Baggrunden for ophavsret

Ophavsret er grundlaget for forfatteres og forlæggeres økonomi.

Uden ophavsret og de vederlag, der er baseret på ophavsretten, vil mange forfattere ikke have mulighed for at skrive nye værker. Så vælger forfatteren måske en anden levevej.

Uden ophavsret og de vederlag, der er baseret på ophavsretten, vil mange forlag ikke have midler til at investere i nye udgivelser og produktioner.

Uden ophavsret og respekt for ophavsretten vil vi få færre nye teaterstykker, et fattigere dansk kulturliv og mindre kulturel mangfoldighed.

Ophavsrettens historie

De første ophavsretsregler kom til verden i 1700-tallet. Danmark var et af de første lande til at indføre ophavsret i form af en forordning fra 1741 (på Holbergs tid).

Den franske dramatiker Beaumarchais (forfatteren til teaterstykkerne "Barberen i Sevilla" og "Figaros bryllup", der senere blev bearbejdet til de verdenskendte operaer) var den første til at organisere forfatterne, så de fik betaling for opførelse af deres teaterstykker. Det skete sidst i 1700-tallet.

Lige siden er ophavsretten fulgt med den teknologiske udvikling. I dag dækker ophavsretten alle moderne medier.

Ophavsretten til teaterstykker

Ophavsretten til et teaterstykke gælder fra det øjeblik, forfatteren har skrevet det.

Det er uden betydning for ophavsretten, hvordan værket foreligger, og hvad man kalder det. Det betyder, at brugerne af SkoleKom skal indhente tilladelse, uanset om det er et kendt teaterstykke, et manuskript, en roman m.v., og uanset om det kaldes læseteater eller noget andet. Reglerne og beskyttelsen skelner ikke mellem de forskellige former. I det følgende bruges fællesbetegnelsen teaterstykker.

Hvem har rettighederne?

Det er altid forfatteren til et teaterstykke, der har ophavsretten til det.

Forfatteren kaldes ophavsmanden.

Forfatteren har ofte indgået en aftale med et forlag, et såkaldt teaterforlag. Aftalen går typisk ud på, at teaterforlaget er en slags agent eller repræsentant for forfatteren.

I disse tilfælde skal brugerne indhente tilladelse hos teaterforlaget, som så sørger for afregning med forfatteren.

Ophavsmænd og forlæggere kaldes under ét for rettighedshavere.

I nogle tilfælde varetages ophavsrettighederne af en kollektiv forvaltningsorganisation, bl.a. Copydan Tekst & Node og KODA.

Rettighedshavernes udfordringer

Rettighedshaverne har den udfordring, at de ikke kan overskue enhver tænkelig brug af teaterstykkerne. Loven giver dem eneretten til værkerne, men de er afhængige af, at brugerne selv giver oplysninger, når værkerne anvendes. Ellers får forfatterne og forlæggerne ikke den betaling, de skal leve af.

Teaterforlag har en del opsøgende virksomhed, hvor de forsøger at finde information om anvendelse af værkerne, men det er ikke muligt at sikre en fuldstændig overvågning.

Hvad går ophavsretten ud på?

Ophavsretsloven medfører især to slags rettigheder til teaterstykker:

- Eneret til offentlig fremførelse
- Eneret til kopiering

Eneret til offentlig fremførelse

Denne eneret indebærer, at skolerne skal indhente tilladelse, hvis et teaterstykke skal fremføres offentligt på skolen. Opførelse er det samme som fremførelse.

Opførelse internt i en skoleklasse er ikke offentlig. Det betyder, at det ikke kræver tilladelse at lave rene opførelser i en klasse, hvor det alene er eleverne i den pågældende klasse, der opfører og overværer stykket.

I **alle** andre tilfælde kræver skoleopførelser tilladelse. Det betyder, at ophavsretten gælder i ethvert tilfælde, hvor

- opførelsen overværes af andre ud over eleverne selv, f.eks. deres forældre, eller
- opførelsen overværes af mere end én skoleklasse, f.eks. en årgang eller hele skolen.

Tilladelsen skal indhentes hos rettighedshaveren til værket. Det er ofte et forlag, der repræsenterer forfatteren; så er det forlaget, man skal kontakte. Tilladelsen ender i en aftale, hvor man bliver enige om vilkårene, bl.a. om betaling.

Eneret til kopiering

Enhver form for kopiering (reproduktion) omfattes som udgangspunkt af eneretten.

Dog er der en undtagelse i ophavsretsloven om kopiering til privat brug. Reglen betyder, at det f.eks. er tilladt at fotokopiere eller printe til sig selv og andre i ens "privatsfære"; f.eks. må en lærer tage enkelte fotokopier til sin egen undervisningsforberedelse og til enkelte, interesserede elever. En lærer må ikke kopiere og distribuere rollehæfter til dem, der skal medvirke i et teaterstykke; dette falder uden for privatkopieringen.

Adgang til digital kopiering, f.eks. download fra internettet, er mere snæver (se næste sider).

Tilladelse til fotokopiering m.v. på skolen kan fås fra organisationen Copydan Tekst & Node.

Se nærmere www.tekstognode.dk. Mange skoler har en aftale med Tekst & Node: tekstognode@copydan.dk eller 35 44 14 00.

Brug på internettet – digital kopiering

Uploads

Enhver form for upload af teaterstykker på internethjemmesider, databaser, servere, konferencer m.v. kræver tilladelse fra rettigheds-havere. Dette gælder, uanset om det er hele værket eller dele af værket, der bruges.

Brugere af SkoleKom skal således indhente tilladelse fra forlaget, før de poster et indlæg på SkoleKom, der indeholder et beskyttet teaterstykke. Der skal indhentes samtykke, uanset om SkoleKom-konferencen er "åben" eller "lukket" – i begge tilfælde er der tale om, at brugen i ophavsretlig forstand er offentlig, og derfor omfattes denne brug af ophavsretten.

At "dele" beskyttet materiale ved at distribuere det i et fildelings-netværk kræver ligeledes tilladelse.

Kun i de meget få tilfælde, hvor man uploader til et site, hvor alene medlemmer af den samme husstand har adgang, er brugen lovlig uden en tilladelse.

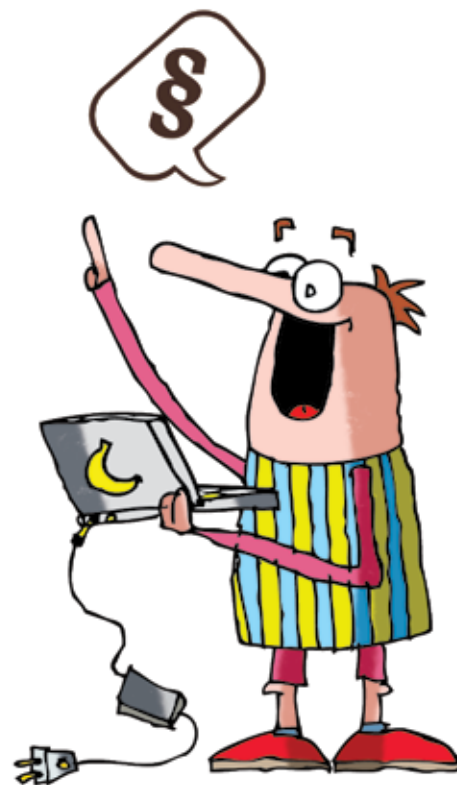

Brug på internettet – digital kopiering

Downloads

Brugere af SkoleKom må læse eller downloade beskyttede teaterstykker fra SkoleKom, hvis følgende betingelser er opfyldt:

- Kopieringen må kun ske til personlig brug inden for vedkommende husstand. Materialet må ikke bruges på anden måde, herunder ved at distribuere filen videre til andre end husstanden.
- Forlægget for kopieringen skal være lovlig. Hvis teaterstykket er lagt ud på SkoleKom uden tilladelse fra rettighedshaveren, vil læsning eller download – selv til personlig brug – være en overtrædelse af ophavsretsloven. Sanktioner kræver dog, at brugeren vidste eller burde vide, at stykket var uploadet ulovligt, dvs. at brugeren skal være i ond tro.

Droit moral

Derudover har ophavsmanden en såkaldt droit moral, som betyder

- at værket ikke må ændres på en krænkende måde og
- at ophavsmanden har krav på at få sit navn nævnt – at blive krediteret – når hans eller hendes værk anvendes.

Bearbejdelser

Hvis brugere ønsker at bruge et teaterstykke, en roman eller en anden litterær tekst som grundlag for lærerens eget teaterstykke, kræver det tilladelse fra rettighedshaverne. Det skyldes, at bearbejdede udgaver af et værk omfattes af ophavsretten til værket.

En bearbejdelse beskyttes som ethvert andet værk i henhold til ophavsretsloven.

Det ændrer altså ikke på pligten til at indhente tilladelse, at det ikke er værket i oprindelig skikkelse, men i en bearbejdet form, der bruges.

Kun i de sjældne tilfælde, hvor en bearbejdelse alene skal bruges i privat sammenhæng, er en bearbejdelse lovlig uden tilladelse. Det er dog også tilladt bare at genbruge ideer fra eksisterende teaterstykker. F.eks. kan ingen hævde eneret på at dramatisere en bestemte historisk persons liv. Ophavsretten beskytter ikke idéer og principper, men kun den konkrete udformning et værk har fået.

Særligt om musicals

Når man får tilladelse til at opføre musicals på en skole, dækker tilladelsen som regel både teksten og musikken.

Brug af musik på en skole på **anden** måde end i musicals kræver tilladelse fra komponisternes organisation.

Mange skoler har en aftale med KODA. Kontakt KODA på info@koda.dk eller 33 30 63 00.

Beskyttelsestiden

Ophavsretten varer i ophavsmandens levetid og indtil 70 år efter hans eller hendes død. Når ophavsretten er udløbet, må værket frit bruges.

Det betyder eksempelvis, at opførelse af stykker af Shakespeare eller Holberg ikke kræver tilladelse.

Det betyder også, at det er tilladt at lave bearbejdelser på grundlag af romaner, der ikke længere er ophavsretligt beskyttede. F.eks. må man gerne lave Robert Louis Stevensons roman "Skatteøen" om til et teaterstykke.

Forfatteres bearbejdelser af ældre romaner kan dog fortsat nyde beskyttelse. F.eks. er Sebastians musicalversion af "Skatteøen" selvfølgelig stadig ophavsretligt beskyttet.

En lærer må altså gerne lave sit eget teaterstykke baseret på "Skatteøen", men hvis det er Sebastians version eller hans sange, man vil bruge, kræver det tilladelse.

Brugernes egne teaterstykker

Hvis en bruger, f.eks. en lærer, selv har skrevet et teaterstykke, er det læreren, der har ophavsretten til det.

Hvis læreren har taget udgangspunkt i en beskyttet tekst eller på anden måde har bearbejdet et værk, der stadig er ophavsretsbeskyttet, skal teaterstykket behandles, som om det ikke er lærerens eget. Det betyder, at brugen af teaterstykket kræver tilladelse fra rettighedshaverne til de tekster, der er benyttet.

Man må dog gerne bringe korte citater, f.eks. til illustrationsformål; det afgørende er, om citatet har et loyalt formål – hvis ikke, er det ulovligt. Hvis en lærer har lagt korte (lovlige) citater fra andre værker ind i sit teaterstykke, er det læreren, der har hele ophavsretten til det. Hvis citaterne går videre end grænserne for lovligt citat, skal der indhentes tilladelse fra citatkilden.

Brug af beskyttede fotografier m.v. som led i en offentlig opførelse af et teaterstykke kræver tilladelse fra rettighedshaveren.

Ophavsretten er frivillig for ophavs- mændene

Ophavsretsregler stiller ikke krav om, at ophavsmændene skal stå på deres rettigheder.

Ophavsmænd kan vælge at forære deres rettigheder væk og på forhånd give afkald på at gøre ophavsretten gældende. Hvis en ophavsmand gør det, må hans eller hendes værker frit bruges inden for rammerne af et sådant afkald.

Et eksempel på delvis afkald er Creative Commons. Dette indebærer typisk, at ophavsmanden på forhånd accepterer, at andre bruger værkerne ikke-kommercielt. Det er helt op til ophavsmændene selv, om de vil bruge såkaldte Creative Commons-licenser.

Sanktioner

Overtrædelse af ophavsretsloven kan medføre krav om betaling af vederlag og erstatning til rettighederne samt – i særlige tilfælde – straf i form af bøde eller fængsel.

Rettighedshaveren kan også kræve fogedforbud for at få stoppet en igangværende ophavsretskrænkelse, f.eks. en hjemmeside eller en forestilling.

Opsamling – spørgsmål og svar

- Må en lærer bearbejde en tekst, f.eks. lave et teatermanuskript på basis af en roman, kopiere rollehæfter til eleverne og bruge den til opførelse i klassen? **Nej, det kræver tilladelse (medmindre romanen ikke længere er ophavsretlig beskyttet).**
- Må en lærer dele materiale på SkoleKom? **Nej, det kræver tilladelse (medmindre læreren fuldt ud selv har rettighederne til materialet).**
- Må en lærer foranstalte, at et teaterstykke, som eleverne i en skoleklasse medvirker i, opføres for alle eleverne og lærerne på skolen? **Nej, det kræver tilladelse (medmindre teaterstykket ikke længere er ophavsretligt beskyttet).**
- Må en lærer foranstalte en opførelse af et teaterstykke i en skoleklasse under overværelse af elevernes forældre? **Nej, det kræver tilladelse (medmindre teaterstykket ikke længere er ophavsretligt beskyttet).**

Tjekliste for brugere

- Har brugeren selv samtlige rettigheder til teaterstykket, fordi brugeren fuldt ud selv har skrevet værket, er der ingen ophavsretlige problemer med at opføre stykket.

Hvis teaterstykket derimod helt eller delvis er skrevet af andre, skal brugeren før brugen undersøge følgende:

- Er ophavsretten til teaterstykket udløbet (70-års reglen)? Hvis ja, må det bruges uden tilladelse. Hvis man ønsker at bruge en moderne version, kan denne bearbejdelse dog være beskyttet, og så skal man indhente tilladelse.
- Er den påtænkte brug omfattet af ophavsretten? Hvis ja – f.eks. i tilfælde af offentlig fremførelse eller upload på en internet-hjemmeside eller SkoleKom-konference – skal man indhente tilladelse.
- Søg tilladelsen, inden teaterstykket skal anvendes.

Hvordan får man tilladelse?

Brugere, der ønsker at bruge et teaterstykke på en måde, som kræver tilladelse, skal før den påtænkte brug kontakte rettighedshaveren. Det er typisk teaterforlaget.

Dansk Teaterforlag har rettighederne til mange teaterstykker til brug i skoler. Skriv til post@danteater.dk eller ring på 75 56 87 88.

Også teaterforlaget Nordiska, der er Skandinaviens største teaterforlag, har mange rettigheder til teaterstykker. Skriv til info@nordiska.dk eller ring på 33 11 68 83.

Er man i tvivl om, hvem man skal kontakte, kan man rette henvendelse til Brancheforeningen for Undervisningsmidler. Skriv til bfu@bfu.dk eller ring på 86 11 87 11.

Man kan også henvende sig til Dansk Amatørteater Samvirke (DATS). Skriv på dats@dats.dk eller ring på 74 65 11 03.

Nærmere oplysninger om ophavsret

- Skolejura ABC (skrevet af Hanne Bender, udgivet af UNI-C), 2006.
- Kulturministeriets hjemmeside www.infokiosk.dk.

